

УДК 338.242:339.37
JEL Classification: L810

Олена Мазур

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
3-й Пролетарський пров., м. Одеса, Одеська область, 65082
e-mail: mazur_elena@mail.ru
к.е.н., доцент кафедри економіки та управління

Микола Сахацький

Одеська державна академія будівництва та архітектури,
вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Одеська область, 65029
e-mail: nr_sahatskiy@mail.ru
д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту та управління проектами

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ

Анотація. Метою цієї роботи є оцінка сучасного стану інституціонального середовища роздрібної торгівлі в Україні. Проведено аналіз інституціонального «каркасу» державного управління торгівлею. Виділено блоки регулювання роздрібної торгівлі в законодавчо-нормативній базі. Піддано критичному аналізу державну програму розвитку внутрішньої торгівлі України на період до 2016 року (проект), наголошено на недоліках її стратегічної орієнтації, визначено системні проблеми законодавчого регулювання роздрібної торгівлі. Висновки підтверджено даними Індексу глобальної конкурентоспроможності. Обґрунтовано, що інституціональна компонента продовжує залишатися найбільшим «вузлом напруги» для підприємців. Наголошено на необхідності проведення реальної адміністративної реформи за одночасної реалізації радикальних змін у регуляторній системі і політиці щодо приватного підприємництва.

Ключові слова: інститут, інституціональне середовище, роздрібна торгівля, державне регулювання.

Елена Мазур,
Николай Сахацкий

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНАЯ СРЕДА РОЗНИЧНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ

Аннотация. Целью настоящей работы является оценка современного состояния институциональной среды розничной торговли в Украине. Проведен анализ институционального «каркаса» государственного управления торговлей. Выделены блоки регулирования розничной торговли в законодательно-нормативной базе. Подвергнута

критическому анализу государственная программа развития внутренней торговли Украины на период до 2016 года (проект), отмечены недостатки ее стратегической ориентации. Определены системные проблемы законодательного регулирования розничной торговли. Выводы подтверждены данными Индекса глобальной конкурентоспособности. Обосновано, что институциональная компонента продолжает оставаться самым существенным «узлом напряжения» для предпринимателей. Отмечена необходимость проведения реальной административной реформы при одновременной реализации радикальных изменений в регуляторной системе и политике в отношении частного предпринимательства.

Ключевые слова: *институт, институциональная среда, розничная торговля, государственное регулирование.*

Olena Mazur

Odessa I.I. Mechnikov National University,
3rd Proletarian lane, 65082 Odessa, Ukraine

e-mail: mazur_olena@mail.ru

PhD, Associate Professor, Department of Economics and Management

Mykola Sahatskiy

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture,
4 Didrikhsona st., 65029 Odessa, Ukraine

e-mail: np_sahatskiy@mail.ru

Dr., Professor, Head of Department of Management and Project Management

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF THE RETAIL TRADE IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROBLEMS

Abstract. *The purpose of this paper is an assessment of the current state of the retail trade institutional environment in Ukraine. The analysis of the institutional "framework" of the public management by the retail trade has been conducted. The retail trade regulative blocks in the legal and regulatory framework were identified. The author has presented a critical analysis of the State program of internal trade development in Ukraine for the period until 2016 (draft), shortcomings of its strategic orientation are identified. Systemic problems of the public management by the retail trade were revealed. The conclusions were confirmed by the Global Competitiveness Index. It is underlined that the institutional component remains the most important "potential node" for the entrepreneurs. The necessity of a real administrative reform as well as simultaneous implementing of radical changes in the regulatory system and politics concerning private business have been noted.*

Keywords: *institute, institutional environment, retail trade, public management.*

Постановка проблеми. В сучасних ринкових системах господарювання підприємництво в сфері роздрібно́ї торгівлі виконує фундаментальні соціально-економічні функції. Перш за все, роздрібна торгівля сприяє розвитку ринкової конкуренції, оскільки саме в цій сфері зосереджена найбільша частка підприємств малого бізнесу – вона сягає від 90 до 99% підприємств усіх розмірів. Малі торговельні підприємства забезпечують близько 50% зайнятості торговельного сектору. В товарообороті продовольчої роздрібно́ї торгівлі частка малих підприємств становить: у Великобританії – 13%, Німеччині – 18%, Латвії – 26%, Чехії – 31%, Бельгії – 37%, Норвегії – 45%, Польщі – 48%, Росії – 58% [10, с. 7]. Малі підприємства у конкурентній боротьбі з великоформатним торговельним бізнесом сповна

використовують свої переваги: гнучкість, високу персоналізацію послуг, нішову орієнтацію ринкової стратегії, прив'язку до локальних ринків, поглиблене вивчення потреб споживачів тощо. Але реалізувати свої переваги роздрібний бізнес може тільки за умови сприятливого підприємницького середовища, а надто його інституціональної складової. Впорядкування інституціональних чинників функціонування українського бізнесу на сьогодні є актуальною проблемою, що і визначило вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Роздрібна торгівля є об'єктом дослідження значної кількості українських та російських вчених. Особливого розвитку в останні роки набути інституціональні аспекти розвитку торгівлі. Зокрема, потрібно відзначити високу якість наукових доробок Н. Возіянової [4], В. Ільшанка [6], Т. Переверзевої [7] та інших. Зауважимо, що достатньо багато уваги в наукових працях приділено окремим аспектам інституціонального середовища торгівлі, проте його системна оцінка поки що не отримала широкого висвітлення і обґрунтування. Крім того, спостерігаються певні наукові «прогалини» і неоднорідність думок відносно трактування сутності та складових інституціонального середовища.

Мета статті. Метою цієї роботи є уточнення поняття «інституціональне середовище торгівлі» та системна оцінка сучасного стану інституціонального середовища роздрібно торгівлі в Україні.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння сутності інституціонального середовища будемо спиратися на його класичні трактування. За базовим означенням Д. Норта і Л. Девіса, сформульованим у 1970 р., до складу інституціонального середовища входить «сукупність основоположних політичних, соціальних та базових правових норм, що регулюють економічну і політичну діяльність (правила, що регулюють вибори, що визначають права власності та контрактні права є прикладами таких базових правил)» [1, с. 133]. В роботі Е. Фуруботна і Р. Ріхтера інституціональне середовище визначено як «конституційні та загальні операціонабельні правила державного устрою» [11, с. 361]. О. Вільямсон в структурі інституціонального середовища виділяє надконституційні, конституційні та економічні правила [3]. Отже, до інституціонального середовища традиційно відносяться формальні обмеження «конституційного», тобто правового, вищого рівня.

На нашу думку, зовнішні інституціональні фактори підприємницької поведінки є лише частиною загального підприємницького середовища, а тому не можуть бути ототожені з фундаментальним терміном «інституціональне середовище», яке характеризує загальні умови життєдіяльності людини, а відтак має більш широке тлумачення. Спираючись на це зауваження, а також беручи за основу викладені трактування, пропонуємо включати до факторів інституціонального зовнішнього середовища торговельного підприємництва сукупність продуктованих державою нормативно-правових правил і обмежень підприємницької діяльності, що формують «коридор» прийняття господарських рішень підприємцями, визначають форми їхньої організації, кооперації і конкуренції, а також специфіку взаємодії з іншими суб'єктами. За цим означенням, елементи інституціонального середовища охоплюють лише ті складові, які безпосередньо впливають на особливості господарської діяльності торгівлі.

Нині роздрібна сфера України має деякі переваги перед іншими галузями, тому що перебуває поза межами надто прискіпливого державного нагляду. Але варто наголосити, що останнім часом здійснюються активні спроби впровадження системних заходів відносно управління цією дотепер незалежною сферою (варто пригадати спроби прийняття Закону «Про внутрішню торгівлю»). Спрямованість цих намірів викликає небезпідставне занепокоєння і з боку торговельних суб'єктів, і з боку науковців.

Аналіз інституціонального «каркасу», який склався в державному управлінні торгівлею, показав, що в Україні регулювання роздрібно торгівлі розсіяне між різними рівнями організаційно-ієрархічної системи управління внутрішньою торгівлею. Кожен рівень має вплив на торговельну діяльність через відповідні важелі: Президент України – через

укази; Верховна Рада – Закони, постанови; Кабінет Міністрів – постанови, розпорядження; Міністерство економічного розвитку і торгівлі – накази; обласні, міські, районні держадміністрації – розпорядження.

У Мінекономрозвитку проблемами роздрібно́ї торгівлі займається Департамент розвитку торгівлі, який розробляє основи політики, інфраструктури та регіонального розвитку внутрішньої торгівлі, здійснює аналіз та прогнозування її розвитку, контролює питання захисту прав споживачів та державного ринкового нагляду. Створення сприятливого підприємницького клімату покладено на Департамент державної регуляторної політики та розвитку підприємництва, а також Державну службу України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. Більш вузькоспеціалізовані питання перебувають у компетенції повноважних органів виконавчої влади – різних міністерств, відомств, національних комісій, державних служб та комітетів.

Загальні правові засади господарської діяльності та приватні майнові відносини між учасниками роздрібно́го ринку регламентуються Господарським та Цивільним кодексами України, які мають універсальний характер і не залежать від галузевої сфери. Інші різноманітні питання, пов'язані з роздрібно́ю торгівлею (а це досить широкий спектр – оподаткування, митний контроль, захист прав споживачів, отримання дозволів, оренда та інші операції з нерухомістю, реклама тощо), регулюються сотнями законодавчих і нормативно-правових документів, розпоряджень, листів та інструкцій різних органів виконавчої влади, які стосуються різних сфер підприємницької діяльності. Весь масив документів можна умовно поділити на дві частини – ті, які безпосередньо регулюють роздрібну торгівлю, та які опосередковано стосуються цієї сфери діяльності. За функціонально-змістовним критерієм в законодавчо-нормативній базі можна виділити такі блоки регулювання роздрібно́ї торгівлі:

- загальні засади функціонування мережі роздрібно́ї торгівлі і ресторанного господарства;
- організація, тобто створення об'єкту роздрібно́ї торгівлі як виду підприємницької діяльності (процедури реєстрації, ліцензування, патентування, сертифікації, найму працівників, оренди приміщень тощо);
- оподаткування суб'єктів торговельного підприємництва;
- захист прав споживачів;
- дотримання правил добросовісної конкуренції у сфері торгівлі та ресторанного господарства;
- регламентація здійснення торгівлі на ринках;
- впорядкування торгівлі підакцизними товарами (автомобілями, лікєро-горілчаними та тютюновими виробами) та іншими окремими найменуваннями;
- контроль цінової політики щодо соціально значущих товарів;
- дотримання стандартів якості товарів, обслуговування, реалізації окремих типів товарів, організації технологічних процесів продажу тощо;
- регулювання рекламної та інформаційної діяльності підприємств;
- правила ліквідації підприємств, дотримання процедури банкрутства, відшкодування збитків тощо.

В Україні не існує провідного законодавчого документа (Закону чи кодексу), який би концептуально визначав стратегію розвитку роздрібно́ї торгівлі та закладав основи державного регулювання торговельних відносин. Єдиним адресним документом була державна Програма розвитку внутрішньої торгівлі України на 2009-2012 рр. [8]. Після її завершення була розроблена аналогічна за структурою і концепцією програма на період до 2016 р. [9], але на початок 2014 р. вона все ще перебувала у стадії публічного обговорення. Контент-аналіз програми свідчить про її декларативність і поверховість. Документ не містить наукового обґрунтування запропонованих заходів, не зазначені конкретні механізми виконання, висновки не спираються на фундаментальні прикладні дослідження в сфері торгівлі, наведені цифри прогнозного стану торгівлі не мають наукового підґрунтя.

Принциповою вадою Програми є хибна стратегічна орієнтація, яка вказує на нерозуміння державою своєї ролі відносно приватного підприємництва. Першою стратегічною ціллю в ній визначено «задоволення потреби населення, зокрема малозабезпечених верств, у якісних товарах та послугах за доступними цінами...», але ця мета в жодному разі не може бути притаманна державі, а лише торговельному бізнесу. Державотворчі функції в ринковій економіці полягають переважно у створенні умов для того, щоб бізнес розвивався і через механізми конкуренції підвищував якість товарних пропозицій, які б щораз краще задовольняли потреби людей у товарах та послугах.

Окремі пункти Програми містять обмеження у застосуванні спрощеної системи оподаткування, вимагають додаткову звітність для підприємців, пропонують нові, не завжди адекватні вимоги до різних видів торгівлі (наявність офісного приміщення для магазинів Інтернет-торгівлі, перегляд кваліфікаційних характеристик професій працівників сфери торгівлі та ресторанного господарства), а також заходи, які містять корупційну складову (визначення основних засад торгівлі на ринках, які вже визначені Правилами торгівлі на ринках, що може стати джерелом збільшення повноважень контролюючих органів). Відтак Програма не тільки не вирішує системних проблем торговельних підприємців, а й створює нові обмеження, які спрямовані на погіршення господарської діяльності, послаблення конкурентних стимулів, згорання малого і середнього бізнесу, підвищення трансакційних витрат торгівлі та цін, закриття робочих місць та ріст рівня корупції в країні.

Аналіз масиву нормативно-правових актів і документів, які стосуються регулювання роздрібної торгівлі, засвідчив, що, з одного боку, управління розвитком торгівлі вирізняється комплексністю і охоплює широкий спектр відносин у різних аспектах господарювання. Це виражається в тому, що правові питання стосовно роздрібної торгівлі містяться у різних блоках законодавства – податковому, адміністративному, майновому, що стосується конкурентної політики, захисту прав споживачів та інших. Проте діагностування регуляторних актів на предмет системності і якості показало неоднозначні результати. Ми виділили ряд принципів вад стратегічного характеру, серед яких такі:

1. Надмірна складність та заплутаність: кількість нормативно-правових актів стосовно роздрібної торгівлі, включно з інструкціями, що їх роз'яснюють, вимірюється сотнями одиниць. Масив регулювання надзвичайно складний, непрозорий і часто незрозумілий для підприємців, більшість з яких належить до малого бізнесу і не в змозі його осягнути. Часто підприємців повідомляють про введення в дію деяких документів «заднім числом», що створює невизначеність господарювання та підвищує трансакційні витрати.

2. Надлишкова зарегульованість певних аспектів торговельної діяльності: нормотворча діяльність у напрямі підвищення вимог до підприємців, яка проводиться під гаслом турботи про споживача, спрямовується на штучне створення бар'єрів для підприємців. Значна частка з цих вимог є безпідставними, бо ґрунтується або на морально застарілих стандартах, або на бажанні створити будь-які додаткові грошові канали для поповнення держбюджету.

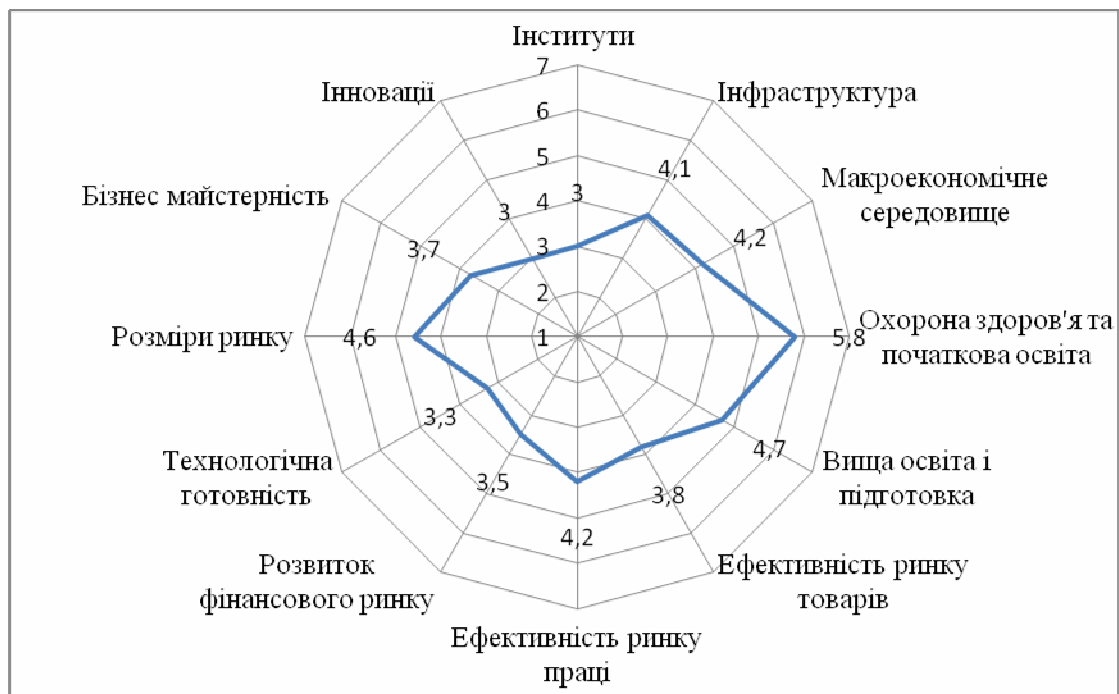
3. Неоднозначність термінології і формулювань: деякі терміни та положення не мають однозначного тлумачення та можуть бути трактовані різними суб'єктами залежно від ситуації чи особистих інтересів. Правова невизначеність створює підстави, з одного боку, для зловживання повноважними органами, зокрема контролюючими, своїм положенням, а з іншого боку, до одночасного використання різних стандартів. Особливу небезпеку для суб'єктів господарювання становлять закладені в такий спосіб можливості перевищення державними службовцями своїх обов'язків: вже звичною практикою стало розширювальне тлумачення ними положень, які стосуються спектру власних повноважень.

4. Наявність законодавчих «вікон», або прогалів у регламентації певних аспектів торговельної діяльності, зокрема відсутність законодавчого регулювання електронної торгівлі та інших каналів позамагазинного продажу. Відсутність державних важелів впливу на здійснення торгових операцій через мережу Інтернет відкриває широкі можливості для поширення шахрайських операцій і обману покупців.

Таким чином, роздрібна торгівля функціонує в інституціональному полі, яке характеризується надмірною складністю, зарегульованістю і суперечливістю. За своїм змістом така «система» може бути системою лише у негативному контексті: як така, що лише декларує цінності свободи і розвитку приватної ініціативи, а в реальності має за мету обмеження конкурентних сил і невиправданого зміцнення державного контролю над підприємцями.

Наші оцінки підтверджуються емпіричними даними, які містяться в світових рейтингах дослідження підприємницьких умов в різних країнах. Візьмемо до прикладу Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), який порівнює країни за характеристиками сукупності інститутів, політик і факторів, котрі визначають продуктивність економіки і здатність до зростання у середньо- та довгостроковій перспективі [2]. Індекс аналізує співвідношення країн за 12-ма складовими – інститути, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я, освіта, ефективність ринку товарів та ін. За даними GCI, Україна перебуває на 2-й (серед трьох можливих) стадії розвитку економіки, яка об'єднує країни – «драйвери ефективності» (туди включено Албанію, Грузію, Болгарію, Китай, Чорногорію, Румунію та інші). У 2013–2014 рр. спостерігається зниження позицій України в рейтингу.

В звіті GCI серед 12-ти субіндексів найгіршу оцінку отримав саме «розвиток інститутів». Зволікання з впровадженням кардинальної адміністративної реформи закономірно призвели до погіршення у 2013 р. цієї складової: якщо у 2012 р. Україна посідала 132 місце серед 144 країн, то у 2013 р. – вже 137 місце серед 148 країн, отримавши 3 бали серед 7-ми можливих (рис. 1). За цим субіндексом склалося одне з найбільших відставань України від країн ЄС. В доповіді наголошується, що саме перебудова інституціональної структури, яка характеризується бюрократизмом, відсутністю прозорості і фаворитизмом, має стати найважливішою реформою в країні [2, с. 30-31].

Рис. 1. Оцінки України за складовими Індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI), бали

Детальні характеристики інституціональних параметрів середовища за версією GCI представлені в табл. 1. Найбільш критичним є стан із податковим навантаженням (145 місце), правовим регулюванням конфліктів (144 місце), захистом прав власності (143 місце), неефективною бюджетною політикою (143 місце). Проблеми спостерігаються не тільки в

державних інститутах, а й у приватних, - зокрема в сфері дотримання міжнародних стандартів у звітності, корпоративній етиці, захисті інтересів інвесторів.

Відсутність гарантування прав власності разом із зарегульованістю та корупцією призводять до істотного зростання підприємницьких витрат на започаткування та організацію бізнесу, а нерозвиненість корпоративної культури як неформального інституту взаємодії не дає змогу вийти на новий щабель розвитку.

Таблиця 1

Оцінка інституціонального середовища підприємницької діяльності за Індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI)

Параметр	Оцінка за шкалою 1 – 7 балів	Ранг	Параметр	Оцінка за шкалою 1 – 7 балів	Ранг
Державні інститути			Державні інститути		
Права власності	2,5	143	Ефективність антимонопольної політики	3,1	137
Захист інтелектуальної власності	2,5	133	Вплив оподаткування на стимули до інвестування	2,3	145
Незалежність судової системи	2,2	139	Простота доступу до кредитів	2,3	116
Фаворитизм в рішеннях урядовців	2,3	133	Індекс юридичних прав, за шкалою 0-10	9	12
Неформальні виплати і хабарі	2,8	130	Приватні інститути		
Марнотратство державних коштів	1,9	143	Захист інтересів міноритарних акціонерів	2,7	146
Тягар державного регулювання	2,6	137	Захист інвесторів, за шкалою 0-10	4,7	100
Ефективність правових рамок у врегулюванні конфліктів	2,3	144	Дотримання стандартів обліку і звітності	3,7	130
Прозорість державної політики	3,5	130	Етика поведінки компаній	3,2	130
Надійність правоохоронних органів	2,8	133	Ефективність рад директорів компаній	4,2	103

Джерело: складено за [2, с. 377]

Висновки. Наш аналіз показав, що інституціональне середовище роздрібної торгівлі не відповідає потребам підприємців сфери роздрібної торгівлі. Нормативний масив щодо торговельної діяльності не може бути кваліфікований як єдина, цілісна, прозора і зрозуміла система, яка спрямована на створення сприятливої бази для господарсько-торговельної діяльності. Заходи, орієнтовані на розвиток торгівлі в країні, не скоординовані між собою і не об'єднані спільною стратегією чи концепцією.

Реформи дерегулювання, які відбулися у 2010 р., не справили відчутного впливу на підприємців, на що вказує погіршення України за версією Індексу глобальної конкурентоспроможності. Згідно з дослідженнями Індексу, інституціональна компонента продовжує залишатися найбільшим «вузлом напруги» для підприємців. З цього випливає, що реалізовані реформи мали переважно технічний, «фасадний» характер. Як справедливо

зазначається в [5], реформаторський провал був зумовлений двома стратегічними чинниками: по-перше, без руйнації економічної системи типу «обмеженого доступу», яка склалася в нашій країні, та її принципової заміни на систему «вільного доступу», реформи приречені на вихолощування і атрофію. А по-друге, влада та бюрократичний прошарок, які створили широке поле корупційних можливостей, об'єктивно не можуть реформувати самі себе. В результаті складається ситуація, коли реформи впроваджуються вибірково, а ті, що реалізуються, усвідомлено гальмуються або набувають рис «косметичних» змін. Відтак позитивні зрушення зазвичай нівелюються слабкою державною політикою та нерозвиненими інституціональними структурами, які притаманні усій економічній системі. На сучасному етапі державі потрібно мати політичну волю для розробки і впровадження реальної адміністративної реформи за одночасної реалізації радикальних змін у регуляторній системі і політиці щодо приватного підприємництва. Можливості щодо суміщення цих цілей мають стати предметом для подальшого дослідження.

Використана література:

1. Davis L. Institutional change and American economic growth: a first step towards a theory of institutional innovation / L. Davis, D. North // *Journal of Economic History*. – 1970. – Vol. 30. – № 1. – pp. 131–149.
2. The Global Competitiveness Report 2013–2014. Full Data Edition. – 569 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf.
3. Williamson O.E. Hierarchies, Markets and Power in the Economy: An Economic Perspective / O.E. Williamson // *Industrial and Corporate Change*. – 1995. – vol. 4(1). – pp. 21-49.
4. Возіянова Н.Ю. Державне регулювання інституціональних змін у розвитку внутрішньої торгівлі / Н.Ю. Возіянова // *Вісник ДонНУЕТ: серія Економічні науки*. – 2010. – № 3 (47). – С. 219-228.
5. Дубровський В. Підприємницький клімат: покращення, чи «покращення»? [Електронний ресурс] / В. Дубровський, В. Бальошенко // Аналітичний звіт проекту «Популярна економіка: моніторинг реформ». – Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua/u/publications/c19600e1b5095ff8f827c7665f3297e0.pdf>.
6. Ілляшенко В.А. Державна підтримка інституціональних перебудов у сфері товарного обігу [Електронний ресурс] / В.А. Ілляшенко // *Державне управління: теорія і практика*. – 2006. – No 1. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2006-1/txts/GALUZEVE/06ivasto.pdf>.
7. Переверзева Т. А. Оценка эффективности функционирования институциональной торговой среды [Електронний ресурс] /Т. А. Переверзева // *Проблемы современной экономики*. – 2010. – № 2 (34). – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3089>.
8. Програма розвитку внутрішньої торгівлі на період до 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/632-2009-%D0%BE>.
9. Програма розвитку внутрішньої торгівлі на період до 2016 року (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spo.fpsu.org.ua/na-obgovorenni-v-spo/262-proekt-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-pro-zatverdzhennia-prohramy-rozvytku-vnutrishnoi-torhivli-ukrainy-na-period-do-2016-roku>.
10. Стратегия развития торговли в Российской Федерации на 2010 – 2015 годы и период до 2020 года. Москва, 2010. – 163 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minpromtorg.gov.ru/docs/mpt/orders/585>.
11. Фуруботн Э. Г. Институты и экономическая теория: Достижения новой институциональной экономической теории / Э. Г. Фуруботн, Р. Рихтер. [Пер. с англ. под ред. В. С. Катякало, Н. П. Дроздовой]. – СПб.: Издат. дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2005. – 702 с.

REFERENCES

1. Davis L., North D. Institutional change and American economic growth: a first step towards a theory of institutional innovation. *Journal of Economic History*, 1970, Vol. 30, No. 1, pp. 131–149.
2. *The Global Competitiveness Report 2013–2014*. Full Data Edition, p. 569, available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf.
3. Williamson O.E. Hierarchies, Markets and Power in the Economy: An Economic Perspective. *Industrial and Corporate Change*, 1995, Vol. 4(1), pp. 21-49.
4. Voziyanova N.Yu. State regulation of institutional change in developing internal trade [Derzhavne rehulyuvannya instyutsional'nykh zmin u rozvytku vnutrishn'oyi torhivli]. *Visnyk DonNUET: seriya Ekonomichni nauky – Bulletin DonNUET: Series Economics*, 2010, No. 3 (47), pp. 219-228.
5. Dubrov's'kyu V., Bal'oshenko V. Business climate : improving or "improvement"? [Pidpnyemnyts'kyu klimat: pokrashchennya, chy «pokrashchennya»?]. *Analitychnyy zvit proektu «Populyarna ekonomika: monitorynh reform»*, available at: <http://www.case-ukraine.com.ua/u/publications/c19600e1b5095ff8f827c7665f3297e0.pdf>.
6. Il'yashenko V.A. State support for institutional rearrangements in commodity circulation [Derzhavna pidtrymka instyutsional'nykh perebudov u sferi tovarnoho obihu]. *Derzhavne upravlinnya: teoriya i praktyka – Public*

Administration: Theory and Practice, 2006, No 1, available at: <http://archive.nbuiv.gov.ua/e-journals/dutp/2006-1/txts/GALUZEVE/06ivasto.pdf>.

7. Pereverzeva T. A. Assessment of the effectiveness of the institutional trading environment [Otsenka effektivnosti funktsionirovaniya institutsional'noy trgovoy sredy]. *Problemy sovremennoy ekonomiki – Problems of the modern economy*, 2010, No. 2 (34), available at: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3089>.
8. Domestic trade development program for the period up to 2012 [*Prohrama rozvytku vnutrishn'oyi torhivli na period do 2012 roku*], available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/632-2009-%D0%BF>.
9. Program of internal trade by 2016 (project) [*Prohrama rozvytku vnutrishn'oyi torhivli na period do 2016 roku (proekt)*], available at: <http://spo.fpsu.org.ua/na-obgovorenni-v-spo/262-proekt-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-pro-zatverdzhennia-prohramy-rozvytku-vnutrishnoi-torhivli-ukrainy-na-period-do-2016-roku>.
10. The strategy for trade development in Russian Federation in 2010 - 2015 and until 2020 [Strategiya razvitiya trgovli v Rossiyskoy Federatsii na 2010 – 2015 gody i period do 2020 goda]. Moscow, 2010. p. 163, available at: <http://www.minpromtorg.gov.ru/docs/mpt/orders/585>.
11. Furubotn E. G., Rikhter R. Institutions and Economic Theory: Achievements of new institutional economics [*Instituty i ekonomicheskaya teoriya: Dostizheniya novoy institutsional'noy ekonomicheskoy teorii*]. SPb., SPbNU, 2005. p. 702.

Рецензія: д.е.н., проф. Захарченко В.І.

Reviewed: Dr., Prof. Zakharchenko V.

Received: October, 2013

1st Revision: March, 2014

Accepted: April, 2014

